

Artikel

Wike Been, Ellen Loots en Yosha Wijngaarden

De creatieve arbeidsmarkt in tijden van corona

Trends en cijfers over de eerste periode van de pandemie

De culturele en creatieve sector kent een lange geschiedenis van gemiddeld lage en ongelijke inkomens. De eerste fase van de pandemie had dan ook uiteenlopende gevolgen voor het inkomen van werkenden, die zijn te relateren aan hun arbeidsmarktpositie. Toch bleek in deze fase van de pandemie nog geen sprake van grootschalige veranderingen op de arbeidsmarkt.

Al aan het begin van de coronapandemie werd verwacht dat door krimp van toch al lage inkomens veel werkenden binnen de creatieve sector elders werk zouden zoeken. Zo voorspelde Oxford Economics (2020) een afname van bijna 20 procent van de banen binnen de cultuursector in het Verenigd Koninkrijk, vooral van zelfstandigen en werknemers in toch al kwetsbare posities (Eikhof 2020). Ook in Nederland druppelden al snel grimmige berichten binnen over hoge percentages verloren banen binnen creatieve subsectoren als musea en de festivalbranche (Museumvereniging 2020; Respons 2020).

Zien we deze trends nu ook terug in de cijfers en ervaringen van werkenden in de sector in Nederland? Hoe zag de creatieve arbeidsmarkt er vóór de pandemie uit, en wat betekende de pandemie voor die arbeidsmarkt? Voor een antwoord leggen we de focus op twee aspecten: de omvang en samenstelling van die arbeidsmarkt en het inkomen van werkenden in de culturele en creatieve sector. Dit doen we door het trianguleren van drie types data en onderzoeksmethoden: vijftien interviews met werkenden in de sector tussen herfst 2021 en lente 2022, data afkomstig uit krantenartikelen gepubliceerd in het eerste jaar van de pandemie, en registerdata van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).¹

Omvang en samenstelling van de sector

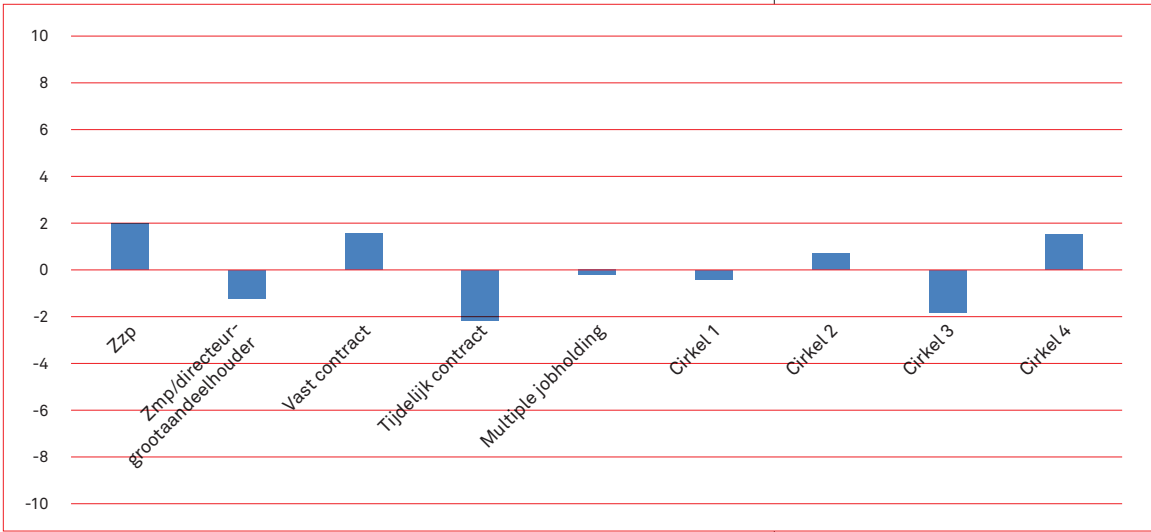
Om te reflecteren op de eerste ontwikkelingen tijdens het begin van de pandemie vergelijken we de omvang, samenstelling en inkomens in de culturele en creatieve sector in 2020, de meest recent beschikbare data, met de situatie in 2018,

gebruikmakend van het zogenoemde ‘cirkel-model’ van cultureel econoom David Throsby (2008). Throsby deelt de sector op in vier concentrische cirkels. De eerste, binnenste cirkel behelst de kern van de kunsten: literatuur, podiumkunsten, beeldende kunsten en muziek. De tweede cirkel omvat fotografie, film, musea, bibliotheken en galleries. Daaromheen bevinden zich televisie en radio, uitgeverijen, erfgoed-diensten, video- en computergames en ‘recording industries’: de bredere creatieve industrieën. In de buitenste cirkel brengt Throsby architectuur, ontwerp en mode onder. Mensen die in de binnenste cirkels werken, in creërende of ondersteunende functies, stellen volgens Throsby de artistieke waarde van hun werk centraal, terwijl arbeid in de buitenste cirkels beter in staat is om commerciële waarde te realiseren.

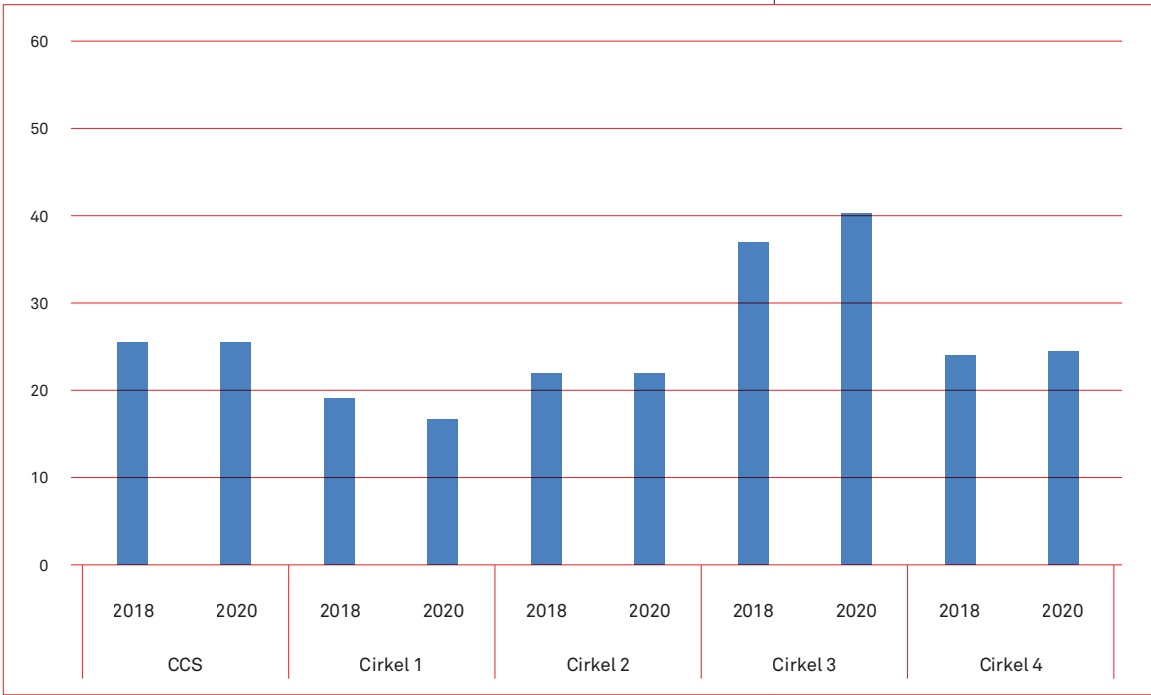
In 2018 waren er circa 175.000 mensen werkzaam in de Nederlandse creatieve en culturele sector.² In 2020 was dit licht afgenomen naar ongeveer 174.000. Kijken we vervolgens naar waar mensen werken, dan is het aandeel van cirkel 1 en 3 iets afgenomen ten opzichte van 2018, terwijl het aandeel van cirkel 2 en cirkel 4 juist is toegenomen. Deze verschuivingen zijn echter te klein om significant te kunnen noemen.

Ook is er een kleine verandering zichtbaar in de arbeidsmarktposities van mensen (zie Figuur 1): in 2020 was het aandeel zzp’ers iets groter dan in 2018 en nam ook het aandeel vaste contracten licht toe. Het aandeel tijdelijke contracten en werkgevers (zelfstandigen met personeel, directeuren of groootaandeelhouders) is in dezelfde periode juist afgenomen. Eventuele beslissingen van zzp’ers om te stoppen in 2020 zien we nog niet terug in deze cijfers. Of en in welke mate zzp’ers hebben besloten door te zetten in 2020, kan vooralsnog alleen worden afgeleid uit kwalitatieve data.

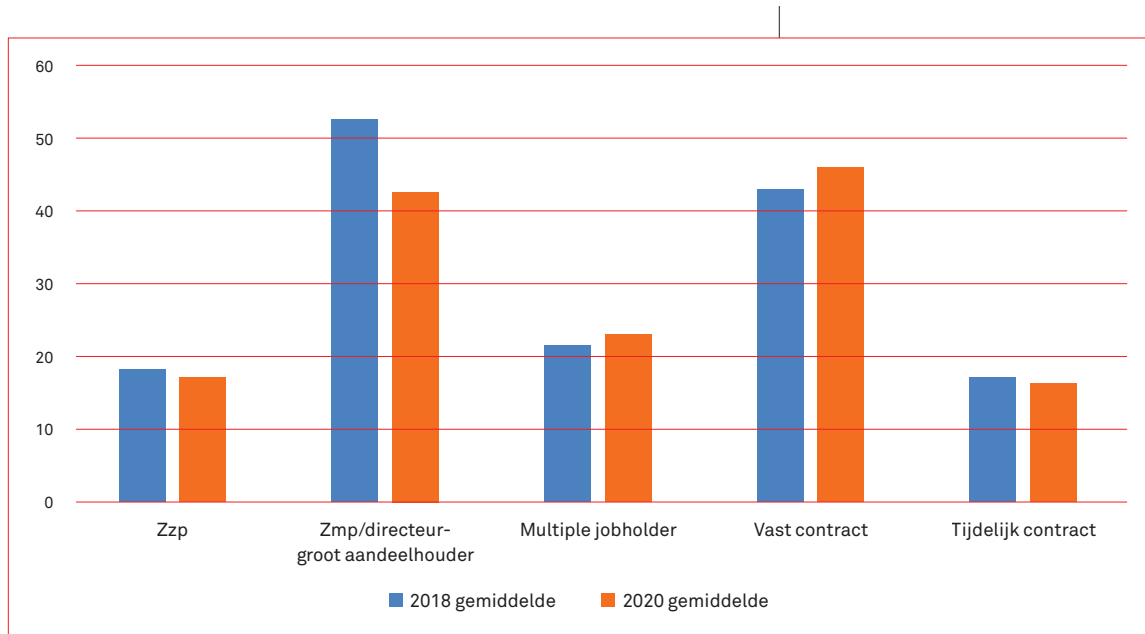
Ook de interviews geven geen indicatie van een massaal vertrek uit de sector. Geen van de respondenten had de intentie om de creatieve carrière te beëindigen. Hoewel het een precaire arbeidsmarkt is, heeft een groot deel van de sectoren goede jaren achter de rug (Rutten et al. 2019). Zo goed zelfs, dat een deel van de respondenten de pandemie als een welkome *break* zag en gebruikte om de carrièrebalans te kunnen opmaken. →

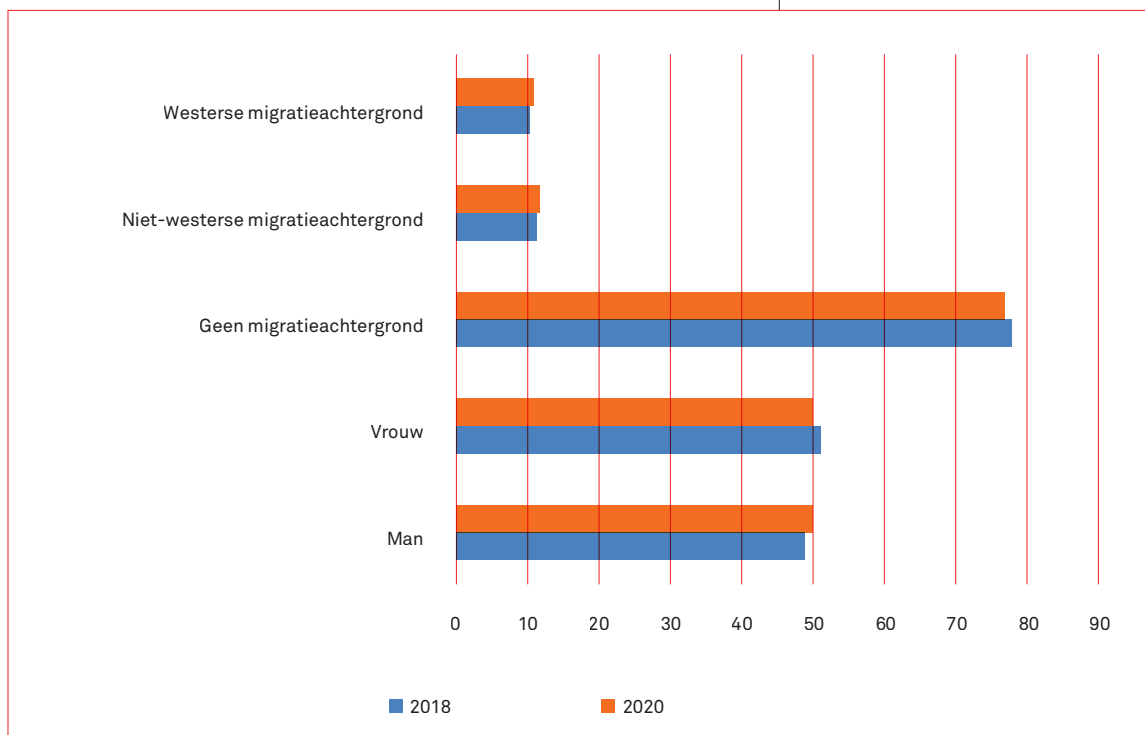
Figuur 1. Ontwikkeling in percentage van het totaal (2020 vergeleken met 2018)

Figuur 2. Gemiddeld inkomen uit werk in de culturele en creatieve sectoren (CCS) (brutosalaris + winstuitkering) × 1000 euro

Figuur 3. Gemiddeld inkomen uit werk in de CCS per type arbeidsmarktpositie (× 1000 euro), 2018 en 2020

Figuur 4. Samenstelling van de CCS (in procenten), 2018 en 2020

Inkomens van werkenden in de sector

Het gemiddelde inkomen in de sector bleef tussen 2018 en 2020 nagenoeg gelijk. Gecorrigeerd voor inflatie betekent dit een lichte afname. Echter, dat geldt niet overal. In cirkel 2 zijn de inkomens teruggelopen (Figuur 2), terwijl in cirkel 3 de inkomens juist zijn gegroeid. Dit hangt wellicht samen met het veelal digitale karakter van de producten die hier worden gerealiseerd.

Als we kijken naar de inkomens van mensen met verschillende typen arbeidsmarktposities, valt op dat het gemiddelde inkomen is afgenomen voor zzp'ers, werknemers met tijdelijke contracten en werkgevers, terwijl het gemiddelde inkomen is toegenomen voor multiple jobholders³ en werknemers met vaste contracten (Figuur 3). Voor werkgevers is de afname procentueel het grootst. Zowel in 2018 als in 2020 zijn inkomens echter het laagst voor werknemers met tijdelijke contracten, gevolgd door zzp'ers.

Verklaringen voor de ontwikkelingen tussen 2018 en 2020

In grote lijnen heeft de pandemie in 2020 (nog) niet geleid tot grote verminderde verdiensten binnen de sector. Er zijn wel verschuivingen, zowel naar aard van de productiviteit als naar aard, omvang en begunstigden van de inkomsten. De ondersteuningsmaatregelen van de overheid (bijvoorbeeld TOZO en subsidies) spelen hierin mogelijk een rol. De interviews onderschrijven dit. Ook combineren veel werkenden in de zwaarst getroffen sector, de podiumkunsten, meerdere banen (Been et al. 2021). Dit heeft hun kwetsbaarheid mogelijk verkleind.

Hoewel de pandemie en sluitingsmaatregelen tot een 'opstopping' van presentatiemogelijkheden (uitgestelde tentoonstellingen, voorstellingen, concerten en filmvoorstellingen) hebben geleid, wil dit niet zeggen dat er minder geproduceerd werd. Dat bleek ook uit de interviews; bijna alle respondenten gaven aan juist extra productief te zijn geweest tijdens de lockdowns. De tijd die zij normaliter besteedden aan optredens en netwerken werd aangewend om nieuwe producties te maken. Bovendien leidde het 'opstoppingseffect' tot een 'inhaaleffect' in de zomers van 2020 en 2021, toen er langzaam meer mogelijk werd en makers soms zelfs het gevoel kregen te worden overvraagd.

Daarnaast kwamen publieke en private instanties zoals gemeenten, de rijkscultuurfondsen, het

Prins Bernhard Cultuurfonds en Stichting Droom en Daad met initiatieven om makers aan het werk te houden. De geïnterviewden gaven aan hiervan gebruik te hebben gemaakt. Zo participeerden zij in door externe partijen gefinancierde initiatieven waarbij opgenomen of gestreamde muziekoptredens voor enige inkomsten zorgden.

Het is goed denkbaar (en de krantenartikelen ondersteunen dit enigszins) dat de meer gevestigde spelers in de kunstwereld hiervan meer geprofiteerd hebben dan nieuwkomers. In tijden van beperkte capaciteit werd er vanwege de socialeafstandsmaatregelen geregeld gekozen voor meer voorstellingen van eenzelfde productie voor een kleiner publiek, en waren de presentatiekansen voor kunstenaars of groepen die al enige bekendheid genoten groter dan voor minder gekende makers. Ook werd er veelal 'veilig' geprogrammeerd, waardoor er voor werkenden buiten de gekende netwerken en groepen minder ruimte was. Hierdoor is er een risico dat ongelijkheden vergroot worden en specifieke groepen uit de sector uitstromen. Figuur 4 laat voorsnog geen grote veranderingen zien onder specifieke demografische groepen: de ongelijkheid van werkenden in termen van sekse of migratieachtergrond is in de onderzochte periode niet toegenomen.

Een pandemie met een lange schaduw?

In een recent rapport over de gevolgen van de pandemie vraagt de OECD zich af of corona niet alleen leidde tot afname van cultureel en creatief werk, maar ook tot 'vernietiging' van culturele en creatieve loopbanen. Oorzaken van langetermijneffecten van de pandemie op werk en loopbanen zijn de verminderde investeringen in creatieve producties, door afgelastingen van niet alleen voorstellingen en toonmomenten, maar ook van allerhande festivals en *fairs* waarop normaal toekomstige deals besproken en beklonken worden (OECD 2020). Op de middellange termijn is dat voelbaar voor makers die baat hebben bij de rechtstreekse opbrengsten en de rechten die voortvloeien uit deze deals.

Het is daarnaast ook denkbaar dat mensen die werkten in essentiële ondersteunende functies de culturele arbeidsmarkt om financiële redenen verlaten hebben (OECD 2022). De interviews lieten al zien dat juist de

‘scheppende’ werkenden in de sector niet snel geneigd waren hun creatieve activiteiten te staken. Geldt dit ook voor de meer ‘ondersteunende’ en minder ‘creatieve’ banen? Er zijn signalen dat organisatorische en technische functies in bijvoorbeeld de festivalsector tegenwoordig nauwelijks ingevuld raken (Pisart 2022).

Een andere vraag is wie het zich kan veroorloven een culturele of creatieve loopbaan te ontwikkelen en onderbetaald te worden of te blijven (Brook et al. 2020). Dat bepaalde sociaal-demografische groepen moeilijker toetreden en volharden, is al langer aan de orde (zie ook Skujina et al. 2020), en van invloed op de ontwikkeling van een inclusieve arbeidsmarkt. Verder onderzoek moet uitwijzen of bepaalde groepen de sector hebben verlaten toen de crisis voortduurde en de ondersteuningsmaatregelen opdroogden.

Duidelijk is in ieder geval dat de pandemie de ongelijkheid in de sector en de lage inkomens die voordien al bestonden niet heeft verbeterd. Het wordt tijd om de handschoenen weer op te pakken en verder te gaan met de gesprekken over een fair practice op de korte en langere termijn. •

Met dank aan Instituut Gak, Merel van der Windt en Walter van Andel

Literatuur

- Been, W.M. en M. Keune (2021) *Arbeidsmarktflexibilisering en inkomen in de creatieve industrie, AIAS-HSI Kort & Bondig 6*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Brook, O., D. O'Brien en M. Taylor (2020) *Culture is bad for you: inequality in the cultural and creative industries*. Manchester: Manchester University Press.
- Eikhof, D.R. (2020) 'COVID-19, inclusion and workforce diversity in the cultural economy: what now, what next?' In: *Cultural Trends*, jrg. 29, nr. 3, 234-250.
- Longden, T. en D. Throsby (2021) 'Non-pecuniary rewards, multiple job-holding and the labour supply of creative workers: the case of book authors'. In: *Economic Record*, jrg. 97, nr. 316, 24-44.
- Museumvereniging (2021) 'Musea voorlopig overleefd, maar meer ontslagen'. Op: www.museumvereniging.nl, 21 januari.
- OECD (2020) *Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors: OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19)*. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2022) *The culture fix: creative people, places and industries*. Paris: OECD Publishing.
- Oxford Economics (2020) *The projected economic impact of COVID-19 on the UK creative industries*. Oxford: Oxford Economics.
- Paulsen, R.J. (2021) 'Arts majors and the Great Recession: a cross-sectional analysis of educational choices and employment outcomes'. In: *Journal of Cultural Economics*, 8 september.
- Pisart, T. (2022) 'Vier desastreuze gevolgen van het nijpende personeelstekort in de livesector: Pinkpop, EKKO, Doornroosje en Mojo over kinken in de kabel'. Op: 3voor12.vpro.nl, 26 mei.
- Respons en LAgroun leisure & arts consulting (2020) *Impactanalyse COVID-19 op de Nederlandse eventbranche*. Amsterdam: Respons, LAgroun leisure & arts consulting.
- Rutten, P., O. Koops en F. Visser (2019) *Monitor creatieve industrie 2019: Nederland, top-10 steden, creatieve bedrijven en beroepen*. Hilversum: Media Perspectives.
- Skujina, R. en E. Loots (2020) 'The intern economy in the cultural industry: an empirical study of the demand side'. In: *Journal of Education and Work*, jrg. 33, nr. 5-6, 343-359.
- Throsby, D. (2008) 'The concentric circles model of the cultural industries'. In: *Cultural trends*, jrg. 17, nr. 3, 147-164.

Noten

- 1 Tussen september 2021 en maart 2022 zijn vijftien werkenden geïnterviewd, met name musici. Ondernemend gedrag door kunstenaars werd middels een inhoudsanalyse van 522 Nederlandstalige krantenartikelen geïnventariseerd (gebruikmakend van de Nexis Uni® databank, met trefwoorden 'kunstenaar' en 'Covid' in de volledige inhoud van krantenartikelen gepubliceerd in het jaar na 11 maart 2020). Om te kijken naar de ontwikkeling van de sector maken we gebruik van registerdata van het CBS. We combineren gegevens over werknemers met gegevens over zelfstandigen en selecteren alle werkenden in de sector op basis van SBI-codes.
- 2 Werkenden jonger dan 18 of ouder dan 65, of die werkzaam waren in meer dan één 'cirkel', zijn hierin buiten beschouwing gelaten om uitspraken te kunnen doen over verschillen in inkomens tussen subsectoren.
- 3 Bij multiple jobholders hebben we alleen het inkomen dat verdiend werd in de sector meegenomen.

Wike Been
is universitair docent aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze onderzoekt arbeidsvoorwaarden, arbeidsverhoudingen, loopbanen en arbeidsmarktongelijkheid

Ellen Loots
is universitair docent in de culturele economie en ondernemerschap aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Yosha Wijngaarden
is universitair docent aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Zij onderzoekt werkpraktijken, verdiensten en samenwerkingsvormen binnen de creatieve industrie